

XVI. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Av Teşkilatı'nın Silistre Sancağındaki Yapılanması*

Ottoman Hunting Organization of Silistra Sanjak in The 16th
Century

Mustafa ALKAN - Ferdi GÖKBUĞA**

Öz

Geleneksel toplumlarda avcılık iş, beslenme, spor ve eğlence olarak yaygın bir uğraşken, Türklere devlet teşkilatlanmasının parçası ve askerî bir tatbikat haline gelmiştir. Organize bir av teşkilatı, belli aralıklarla ava çıkma ve avlanılan av sayısı hükümdarların bir güç gösterisi olarak algılanmıştır. Genellikle hükümdarların, şehzadelerin ve beylerin uğraşı olan av, Türklere gelenek halini almıştır. Halk arasında eğitilmiş bir avcı kuşu ile av köpeğine sahip olmak övünç vesilesi olarak görülmüştür. Düzenlenen av organizasyonları, hükümdara ülkenin ve halkın vaziyetini görmek, yöneticileri teftiş etmek ve bunun yanında halkın dertlerini dinlemek için vesile olmuştur. Bütün bu sebeplerden ötürü ava yüklenen anlam büyük önem taşımaktadır.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren sarayda bir av teşkilatı vardır ve avcı kuşu (alıcı kuş) yetiştiriciliği teşkilatı erken devirlerden itibaren kurumsallaşmıştır. Ayrıca teşkilatın taşra idaresinde belli sancaklarda uzantıları da oluşturulmuştur. Taşra yapılanması; taşra doğancıları, sayyad (avcılar), yavrucu, yuvacı, kayacı, görenceci ve tuzakçı şeklinde örgütlenmiştir. Bunların terkiibi, sayısı, yayılımı ve görevlerinin babadan oğula geçme yoluyla sürdürüldüğü konusu hakkında Osmanlı arşivlerinde kayıtlar bulunmaktadır.

Bu çalışmada 16. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde av teşkilatı ve bu teşkilatın taşra yapılanması, Silistre sancağı bağlamında arşiv kaynaklarından da istifade edilerek ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Avcılık, Av Teşkilatı, Silistre Sancağı, Doğancılık, Sayyad

Abstract

While hunting in traditional societies, was most commonly practised as a profession, for food, sports or entertainment, it was fully a part of Ottoman State organization as a military exercise or war game. From the first Ottoman rulers, there has been hunting institution in the palace. An organized hunting institution, regular hunting practices and the number of hunted animals had been perceived as the symbols of power of the ruler. Hunting organization was instrumental in identifying the situations of the

* Makalenin Geliş Tarihi: 04.08.2015 Kabul Tarihi: 11.11.2015
Bu çalışma, III. Uluslararası Balkan Tarihi Araştırmaları Sempozyumu'nda (22-26 Nisan 2015 – Bükreş / Romanya) bildiri olarak sunulmuş, yeni ve farklı bilgi ve belgelerle genişletilerek makale haline getirilmiştir.

** Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
E-posta: mustafaalkan65@hotmail.com - Arş. Gör., Gazi Üniversitesi, Sosyal Bil. Enstitüsü,
Yeniçağ Tarihi, E-posta: ferdi.gokbuga@gazi.edu.tr

Gazi

Akademik
Bakış

23

Cilt 9 Sayı 17
Kış 2015

country and people, inspecting government officials and listening to people's problems. In this respect, the meaning of hunting ceremony gains great importance.

Hunting bird-growing organization in Ottoman Empire palace had been institutionalized since early years. Its provincial administration was created for particular sanjaks. The structure of provincial hunting organization was organized in the form of taşra doğancıları (provincial falconers or hawk-ers), sayyad (hunters), yavrucu (fledgeling careres), yuvacı (nest carers), kayacı (carer of nest rocks), görenceci (bird observers), tuzakçı (bird catchers). There are records in Ottoman archives about this units concerning their organization, numbers, how they were spread and how the duties were passed from father to son.

In this study, in the 16th century provincial Ottoman hunting organization and services in Silistra has been thoroughly examined, using archive documents.

Keywords: Hunting, Hunting organization, Silistra Sanjak, Falconry, Hunters.

Giriş

Türklerin günlük yaşamlarında çok önemli yeri olan av, bir nevi savaşa hazırlık olarak da kabul edilmiş ve bir gelenek halini almıştır¹. Osmanlı Devleti öncesi kaynaklarda da sıkça bahsedilen av, başlıca ordu geleneklerindedir². Cengiz Han avcılık faaliyetlerini, askerlerini savaşa hazırlayan bir çeşit manevra olarak görmüştür. Cengiz yasasına göre savaşçıları talim ettirmek için her kış büyük bir av düzenlenmesi istenmiştir³. Av partileri devlet işleyişinde sosyal ilişkilerin merasimlere yansıdığı bir resim olarak görülmüş⁴ ve bir kaynakta da ata binebilen sultanların ve şehzadelerin mutlaka meşgul olması gereken bir uğraş olarak tanımlanmıştır⁵. Bunun yanında eğitilmiş bir avcı kuşu ile av köpeğine sahip olmak halk arasında övünç vesilesi olarak kabul edilmiştir⁶.

Türklerin askeri ve sosyal hayatında oldukça önemli yeri olan “avcı kuşlar (alıcı kuşlar)”, aynı zamanda Oğuz boylarının sembolü olmuştur. Çakır (Çağrı), Tuğrul, Aksungur, Doğan, Şahin ve Atmaca gibi avcı kuş isimleri Türk çocuklarına ad olarak da verilmiştir. Nitekim tarihte bu isimlerle tanınmış Tuğrul, Çağrı (Çakır), Şahin, Balaban, Doğan, Zağanos ve Atmaca gibi hükümdarlar ve Beyler bulunmaktadır⁷. Osmanlı Devleti'nde de erken dönemlerden itiba-

1 İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1998, s.288; Metin And, “XVI. Yüzyılda Av ve Avcılık”, *Hayat Tarih Mecmuası*, Yıl:5, S: 12, (Ocak 1970), s. 17.

2 Aydın Taneri, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Döneminde Hükümdarlık Kurumunun Gelişmesi ve Saray Hayatı-Teşkilatı*, MEB Yayınları, İstanbul 2003, s. 186.

3 Harold Lamb, *Bütün İnsanların İmparatoru Cengiz Han'ın Liderlik Sırları*, Alkım Yayınevi, İstanbul 1992, s.180.

4 Halil İnalçık, *Has-Bağçede 'Ays u Tarab: Nedimler, Şâirler, Mutribler*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011, s. 185.

5 Mehmet Şeker, *Gelibolulu Mustafa Âli ve Mevâ idü'n-Nefâ'îs fi-Kavâ'idi'l-Mecâlis*, TTK Yayını, Ankara 1997, s.214.

6 Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi*, C.II, Selçuklu Tarih ve Medeniyeti Enstitüsü Yayını, Ankara, 1971, s.569.

7 Faruk Sümer, “Türklerde Avcılık”, *Resimli Tarih Mecmuası*, IV/12, İstanbul 1953, s.2405.

ren avcı kuş isimleri kullanılmış ve günümüze kadar bu isimler varlığını devam ettirmiştir. 15. asrın ilk yarısından itibaren tahrir defterlerinde en sık görülen isim grubunu, bu avcı kuş isimleri oluşturmaktadır. Avcı kuş (alıcı kuş) isimlerini Osmanlılar daha çok devşirme menşeli kimselere takmışlardır⁸.

Türk devletlerinin hemen hepsinde avcılık ile ilgili kuruluşlar oluşturulmuş ve Tuğrul Bey, Avcılık Teşkilatını resmi bir kurum haline getirmiştir⁹. Devletlerin avcılığa verdikleri öneme göre oluşturulan teşkilat görevlilerinin sayısı, terkihi ve yayılımı farklılıklar göstermektedir. Teşkilatın görevlileri "Emîr-i Şikâr (Av Emîri)" adıyla anılmıştır. Emîr-i Şikâr isimli görevli; hükümdarın av hayvanlarının temini, korunması ve eğitimiyle ilgilenen onları ava hazırlayan ve sultan ava gittiği zaman beraberinde bulunup hizmet eden görevlilerin emiridir¹⁰.

Osmanlı Devleti'nde Av Teşkilatı

Avcılık, İslamiyet'ten önceki Türk devletlerinde olduğu gibi Büyük Selçuklu, Anadolu Selçuklu, Memlûk, Gazneli devletlerinde ve Anadolu beyliklerinde kurumsal varlığını devam ettirmiştir. Ancak avcılıkla ilgili görevliler (Emir-i Şikâr) Türk devletlerinin hemen hepsinde merkezde hükümdarın çevresinde bulunurken Osmanlılar'da bütün ülke sathında yayılmış ve teşkilatlanmıştır¹¹.

Avcılık, Osmanlı Devlet Teşkilatı'nda resmî bir kurum olarak ilk dönemlerinden itibaren sarayda teşkilat yapısıyla yer almıştır¹². Nitekim avcı kuşların eğitimiyle ilgilenen Çakırcıbaşı, Şahincıbaşı, Atmacıbaşı ve Doğancıbaşı gibi rütbeli görevlilerin Osmanlı sarayında bulunması buna işaret etmektedir¹³. "Av Ağaları" ya da "Şikâr Ağaları" olarak adlandırılan bu rütbeli görevliler, Padişah'ın en yakınında bulunma hakkına sahip Rikâb-ı Hümayun ağalarındandır ve Osmanlı devlet protokolünde ön sıralarda bulunmuşlardır.¹⁴ Şikâr Ağalarının en yüksek rütbelisi ve diğer şikâr ağalarının âmiri Çakırcıbaşıdır.

Çakırcıbaşı, Üzengi Ağaları'ndan sayılır ve sarayda protokoldeki yeri mîrâhûr-ı sâni ile çâşnigîrbaşının arasında gösterilmiştir¹⁵. Ayrıca Yeniçeri

8 Bu devirde devlet idaresinde ve askerî yapıda pek çok noktada olduğu gibi tımar sistemi içerisinde de sultanın ve beylerin kulları önemli bir yer tutmaktadırlar. Yırtıcı kuş ismi taşıyan kulların isimlerinin yanlarına çoğu zaman kul (gulâm-ı mîr) oldukları kaydedilmiş ya da bu kişilerin meslekleri belirtilmek suretiyle saraydan taşraya çıkmış kullar oldukları bu şekilde belirtilmiştir.; Uğur ALTUĞ, "II. Murad Dönemine Ait Tahrir Defterlerinin Yayına Hazırlanması ve Bu Malzemeye Göre Tımar Sistemi, Demografi, Yerleşme Ve Topoğrafya Üzerinde Araştırmalar", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara 2010, s.37-38, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

9 Özbay Güven, *Türklerde Spor Kültürü*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1992, s.146.

10 Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitapevi Yayınları, Ankara, 2008, s.218.

11 Ahmet Işık, "Avcı", *DİA*, C. IV, İstanbul 1991. s.114.

12 Güven, *a.g.e.*, s.146.

13 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı*, TTK Yayını, Ankara 2014, s. 403.

14 Abdülkadir Özcan, "Şikâr Ağaları", *DİA*, C. 39, TDV, İstanbul 2010, s.162.

15 Abdülkadir Özcan, *Fâtih Sultan Mehmed Kanunname-i Âl-i Osman (Tahsil ve Karşılaştırmalı Metin)*, İstanbul 2003, s.6.

Gazi

Akademik
Bakış

25

Cilt 9 Sayı 17
Kış 2015

ocağı içerisinde, av köpekleriyle alakalı Sekbanlar, Saksoncular (Samsoncular-Seksoncular)¹⁶, Zağarcılar ve Turnacılar adlı ocaklar da yer almıştır¹⁷.

Av Ağaları'nın yükselmeleri kanunla belirlenmişti. Çakırcıbaşı'nın yükselmesi gerektiği zaman genellikle dış hizmete Beylerbeyi veya Mir-ahur olarak çıkar, onun yerine Şahincibaşı, Şahincibaşı'nın yerine de Atmacıbaşı geçerdi. Böyle bir yükselmeye yükselenler padişah huzurunda "Kaftan" giyerlerdi. Fatih Sultan Mehmed zamanında Çakırcıbaşı olan Hamza Bey, Niğbolu Beylerbeyi olarak çıkmıştır. Sultan IV. Mehmed zamanında Çakırcıbaşı Hüseyin Ağa Eğri Beylerbeyiliği'ne, ondan sonraki Çakırcıbaşı Mehmed Ağa da Köstendil Beylerbeyiliği'ne atanmışlardır¹⁸. Doğanlıbaşı terfi ederse saray içinde şahincibaşı, çakırcıbaşı, mîr-âhur olur, dış hizmete ise yeniçeri ağası, sancak beyi, kaptan-ı deryâ, beylerbeyi, hatta vezir olarak çıkardı. IV. Murad'ın ünlü vezîriâzamı Hâfız Ahmed Paşa doğancıbaşılıktan gelmedir. Teşkilatın son doğancıbaşı olan Topal Ahmed Paşa da IV. Mehmed zamanında Silistre Beylerbeyi olmuştur¹⁹.

Osmanlı Devleti'nde avcılık teşkilatının kuruluş tarihi kesin olarak bilinmiyorsa da 1462 yılında Eski Saray'da bu teşkilatın varlığı bilinmektedir²⁰. Teşkilatın varlığına delalet eden erken dönemlere ait kayıtları, tahrir defterlerinde bulabilmekteyiz. Fatih Sultan Mehmed zamanında tahrir edilmiş olan ve özellikle Paşa (Edirne) Sancağı'nın Doğu Makedonya kısımlarını da içeren mufassal tahrir defterindeki bir kayıt, bu teşkilatın yapılanması hakkında bilgiler vermektedir. Belgede tımar sisteminin I. Murad devrinde varlığını açıkça göstermekle birlikte²¹ avcılık kurumunun varlığını da ortaya koymaktadır. Bu kayıt bize Sultan I. Murad devrinden beri elinde doğancılık beratı olan kişinin şahinci vazifesiyle görevlendirildiğini göstermektedir²².

Osmanlı Devleti'nde IV. Mehmed'e kadarki padişahlar genellikle av faaliyetleri içinde olmuş, çeşitli av faaliyetleri tertip etmiş ve avcılıkla meşgul olmuşlardır. Bunların içinde avcılıktaki maharetinden ve avcılığa olan düşkünlüğünden dolayı "Avcı Mehmed" veya Osmanlı Vakanüvisleri tarafından "Avcı Hünkâr" deyimi ile zikredilen IV. Mehmed gibi padişahlar da olmuştur²³.

16 Saksoncu (Samsoncu-Seksoncular): ayı avında ve harpte kullanılan, Eflak taraflarından temin edilen "samson" cinsi köpeklerin bakım ve eğitimlerinden sorumlu kişidir. Ayrıca elçi kabulü gibi merasimlerde de bu av hayvanı ayıların üzerine salınarak gösteri amaçlı kullanılmıştır. BOA., Sadaret Teşrifat, Defter No:359, s.158. (Teşrifâtî Nâîli Abdullah Elçi kabulü ve bayram tebrikleri hakkında bilgi vermektedir.)

17 Özbay Güven - Gülten Hergüner, "Türk Kültüründe Avcılığın Temel Dayanakları", *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.5, (Denizli 1999), s.42-43.

18 Atıf Kahraman, *Osmanlı Devleti'nde Spor*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1995, s.197-198.

19 Abdülkadir Özcan, "Doğanlı", *DİA*, C. 9, TDV, İstanbul 1994, s.488.

20 Kahraman, *a.g.e.*, s.193.

21 ALTUĞ, *a.g.t.*, s.55.

22 Bu kayıt şöyledir: "Tımarı Mustafa, doğancı başı veled-i Musa ağa kim Gazi Hundgar zamanından beri şahinci imiş. Elinde Merhum Mağfur Hundgâr beratı vardır", BOA. TT.d. 3, s.202.

23 Kahraman, *a.g.e.*, s.193.

Gazi

Osmanlı padişah ve şehzadelerin yanısıra beylerbeyi, sancakbeyi ve su-başı gibi devlet adamları da avcılıkla uğraşmıştır. Beyler ve devlet adamları halkın işlerini gördükten sonra ava çıkarlardı. Ancak sık sık av seferlerine katılmaları uygun görülmemiştir²⁴. Beylerin de kendilerine göre av maiyeti mevcuttur. Nitekim II. Murad'ın Rumeli Beylerbeyi olan Sinan Bey için Fransız seyyah Bertrandon de la Broquiere, onun da padişah gibi ava meraklı olduğundan bahsederek, av mahiyeti hakkında bilgi vermiştir. Hatta Sinan Bey'in binden fazla av köpeği ile 2 bin av kuşunun olduğunu ve bunların büyük bir kısmını gördüğünü de yazmıştır²⁵.

Osmanlı padişahlarından I. Murad ile Yıldırım Bayezid mükemmel bir av teşkilatına sahip olmuşlardır²⁶. Ava meraklı olan Yıldırım Bayezid zamanında avcılık ülke genelinde yaygın bir hal almıştır. Padişah fırsat buldukça zağar ve tazılarla, doğan ve şahinlerle avcılık yapmıştır. Yıldırım Bayezid yalnız bir av gösterisi için 6 bin sekban ile 7 bin doğancıyı ava iştirak ettirmiştir²⁷. II. Murad'ın da cediti Yıldırım Bayezid gibi ava meraklı olduğunu ve binden ziyade zağarı ile iki yüzden fazla av kuşuna sahip olduğu aktarılmıştır²⁸.

Osmanlı Padişahları İstanbul'da daha çok şehre yakın olan Göksu, Kandilli, Tokat, Kâğıthâne, Sarıyer, Beykoz, Feridun, Ayazağa, Halkalı, Bahçeköy, Belgrad Köyü, Terkos Gölü civarı, Alemdağ Ormanlarında Silivri, Çatalca bölgesi ile Üsküdar ve Davutpaşa'daki bahçe ve korularda avlanmışlardır. İstanbul dışında ise genellikle, Edirne'nin Istranca, Ergene Gözesi ve yöresini, Kurtkayası, Çömlekköy, Kırklareli, Vize ve Yanbolu Ormanlarını, Akpınar, Karapınar ve Dimetoka koruluklarını, Lüleburgaz, Ferecik, Taşlımüsellim, Dağnişmend, Fek köyleri ve dolaylarını, Uzunköprü ile Enez arasında kalan Meriç boyunu, Tunca Vadisi'ni, Manisa yöresi ile Murat Dağları ve Bursa Yenişehir'i'nde avlanmışlardır²⁹. IV. Mehmed bu alanları da aşarak, Yanbolu, Dimetoka, Filibe, Ağrıboz ve Silistre'ye kadar uzanan avlara çıkmıştır. Hatta padişahın bu avları uzar, bazen aylarca sürerdi³⁰. Padişahların özel av alanları korucular tarafından korunur

24 Avâmdan halkın ise vaktini av ile geçirmesi doğru kabul edilmemiştir.; Gelibolulu Mustafa Âli, *Görgü ve Toplum Kuralları Üzerinde Ziyafet Sofraları (Mevâidü'n-Nefâis Fi Kavâidi'l Mecâlis)*, (Haz. Orhan Şaik Gökyay), Kervan Yayıncılık, İstanbul 1978, s. 71.

25 Bertrandon de La Broquiere, *Bertrandon de La Broquiere'in Denizaşırı Seyahati*, Ed., Ch. Schefer, (Çev. İlhan Arda), Eren Yayıncılık, İstanbul 2000, s.240.

26 Şenol Çelik, "Osmanlı Padişahlarının Av Geleneğinde Edirne'nin Yeri ve Edirne Kazasındaki Av Alanları (Hassa Şikâr-gâhı)", *XIII. Türk Tarihi Kongresi, 4-8 Kasım 1999*, C. III, TTK yayını, Ankara 2002, s.1888.

27 Halil Kutluk, "Osmanlılarda Avcılık Teşkilatı ve Avcılık", *Orman Genel Müdürlüğü Tetkik Haberler Bülteni*, S.18, (Haziran 1966), s.211-212.

28 Musahipzade Celâl, *Eski İstanbul Yaşayışı*, Türkiye Yayınevi, Ankara 1946, s.78.

29 Savni Huş, *Av Hayvanları ve Avcılık*, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayınları, İstanbul 1967, s.17.

30 Padişahlar bazen askere moral vermek amacıyla da savaş mahallerine yakın bölgelerde av yapmışlardır.; Çelik, *a.g.m.*, s.1895.

Görüş

Akademik
Bakış

27

Cilt 9 Sayı 17
Kış 2015

ve halkın buralarda avlanmasına izin verilmezdi. Padişahlara mahsus olan av alanlarına “Şikârğah-ı Selâtin” adı verilmiştir³¹.

Osmanlı Devleti’nde düzenlenen av organizasyonları sayesinde hükümdarlar ülkenin, halkın vaziyetini görmek, halkın derdini, sıkıntısını, şikâyetlerini dinlemek ve yöneticileri teftiş etmek imkânını da bulmuşlardır. I. Murad, Yıldırım Bayezid ve Çelebi Mehmed gibi ilk dönem Osmanlı padişahları çeşitli av sahnelerinde minyatürize edilmiştir. Örneğin, Çelebi Mehmed’in elinde bir doğanla av esnasında Tuna Nehri kenarında kovandan bal çalanları cezalandırması gösterilirken halktan kişilerle tasvir edilmiştir³². Bir minyatürde Kanuni Sultan Süleyman av yaparken bir kadının şikâyetini dinlerken tasvir edilmiştir³³. Sultan IV. Mehmed Edirne’de 7 gün süren bir av dönüşünde Çanakkale Boğazı’nın iki tarafında yeni yapılan kaleleri teftiş etmiştir³⁴.

Osmanlı Devletinde Av Seferlerinin önemini gösteren başka bir husus da avlarda hükümdarların huzurunda halktan köylülerin gelip Müslümanlığı kabul ederek ihtida etmeleridir. Bireysel ya da toplu ihtidalar çoğu kez padişah avdayken Rumeli ormanlarında padişahın huzurunda gerçekleşmiştir. Avcılık, hükümdarın binlerce tebaasıyla yakın temas kurmasına imkân sağladığı gibi aynı zamanda Müslümanlığa geçen Hıristiyan ahalinin ihtida merasimlerinin bu sırada padişahın huzurunda yapıldığını öğreniyoruz. Bu merasimler esnasında yüzlerce erkek ve kadın aynı anda şehadet getirerek Müslüman oluşları heyecanla tasvir edilmiştir. Öyle ki bu törenlerde padişah, mühtedileri tepeden tırnağa Müslüman kıyafetleriyle donatırdı³⁵.

Osmanlı Devleti’ne kadar bir gelenek ve küçük çapta askerî manevra olarak kabul edilen süre avları ise savaş harici zamanlarda toplumun sosyal hayatında önemli bir yer tutmaktaydı. Bahar mevsiminin başlaması münasebetiyle yapılan eğlencelerin en mühim kısmını bu çeşit av partileri teşkil etmekteydi³⁶. Düzenlenen av organizasyonlarında binlerce zararlı hayvan telef ediliyor³⁷ ve eti yenilebilen hayvanlardan halkın ve ordunun bir kısım yiyecek ihtiyacı karşılanmaktaydı³⁸.

Osmanlı ülkesine yayılmış olan teşkilat görevlileri yılın belli zamanlarında besleyip eğittikleri avcı kuşlarını, taşra doğancıbaşısının kontrolünde saraya yollarlardı. Osmanlı sarayına eğitilmemiş hiçbir kuş alınmamıştır.

31 Kahraman, *a.g.e.*, s.210.

32 Nigar Anafarta, *Hünernâme Minyatürleri ve Sanatçıları*, İstanbul 1969, s.11.

33 Seyyid Lokman b. Seyyid Hüseyin, *Hünernâme*, I, TSMK, H. 1523, vr.152a.

34 Baron Jaseph Von Hammer Purgstall, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. XI, (Haz. Mümin Çevik), Üçdal Neşriyat, İstanbul 2000, s.142.

35 Marc David Baer, *IV. Mehmed Döneminde Osmanlı Avrupası’nda İhtida ve Fetih*, (Çev. Ahmet Fethi), Hil Yayınları, İstanbul 2010, s.282.

36 Güven - Hergüner, *a.g.m.*, s.40.

37 Ahmet Işık, “Osmanlı Devletinde Avcı Kuşu Yetiştiricilerinin Statüsü”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1986, s.3-4, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

38 İnalçık, *a.g.e.*, s.185.

Padişahların çok gösterişli av takımı bulunur ve Sultanın kullandığı kuşların hemen hepsinin boynuna değerli taşlar takılırdı³⁹.

Av Teşkilatının Taşra Yapılanması

Rumeli ve Anadolu'nun muhtelif yerlerindeki avcılarının kayıtlarının tutulduğu belge ve defterler, Bulgaristan Arşivi Oryantal Arşiv ve Defter Koleksiyonunda, Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü (TKGM) Kuyud-ı Kadime Arşivinde ve Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde çeşitli fonlarda mevcuttur. Belge ve defterlerde kayıtlı avcılar Müslüman (müsellemânân) ve Hıristiyan (gebran) olarak kaydedilmiştir⁴⁰.

Sarayda avcı kuşların eğitimiyle ilgilenen Çakırcıbaşı, Şahincibaşı, Atmacacıbaşı ve Doğancıbaşı gibi rütbeli görevlilerin sorumluluğunda, bu teşkilatın sancaklarda uzantıları da oluşturulmuştur. Teşkilatın taşra yapılanması avcı kuşlarla ilgili personelin yaptıkları işlere göre özel adlarla anılmış ve örgütlenmiştir. Bunlardan bazıları *sayyad* (avcı)⁴¹, *görenceci*⁴², *götürücü*⁴³, *tuzakçı*⁴⁴, *kümeçi*⁴⁵, *dideban* (gözcü), *yuvacı* (kayacı)⁴⁶, *tülekçi* ve *yavrucu*⁴⁷ dan oluşmuştur.

Taşradaki görevliler, dağlarda kaya diplerindeki yuvalara çıkarak, yavru kuşları toplayıp av için yetiştirirler ve besleyip eğittikleri avcı kuşlarını saraya götürürlerdi. Bu görevleri yerine getiren kimselere birtakım imtiyazlar tanınmış ve bazı vergiden muaf tutulmuşlardır.⁴⁸ Padişahların avlanmaları için saraya avcı kuşu getirenlere, hizmetleri karşılığında timar tevcih edilmiştir. Bu timarlara "*bazdar*⁴⁹" adı verilmiştir. Taşrada hizmet gören vazife sahiplerinin isimleri, görev yerleri, muafiyet sınırlarını gösterir müstakil veya vilâyet tahrirlerinden çıkarılmış defterlere kaydedilmiştir.

39 J. B. Tavernier, *Büyük Senyörün Sarayı Bir Fransız Seyyahın Gözüyle Topkapı Sarayı'nda Yasam*, (Çev.: Haluk Yanardağ), Panlty Yay., İstanbul 2005, s.138.

40 İslam ve Hıristiyan kuşbazların isim ve yerlerini gösteren 1598 tarihli icmal defterinin başında bunlar hakkında şu kayıt vardır: "Defter-i icmal-i çakırcıyân ve yuvacıyan ve görüncüyan ve cemaat-ı gebran ve müsellemânân ... der vilayet-i rum ili"; BOA. KK.d. 7170, s.2.

41 Avladıkları sansar, vaşak, zerduva, tilki, çakal, ayı ve kaplan gibi hayvanların postlarını saraydaki ağalarına teslim edip eda tezkiresi alırlardı.

42 Avcı kuşların bakım ve terbiyesinden sorumlu olan kişidir.

43 Avcı kuşları yakalandıkları yerden alarak saraya götürmekle görevli kişidir.

44 Tuzak kurarak avcı kuşları veya diğer yabancı hayvanları yakalayan kişidir.

45 Kayalık arazide bulunan av kuşu yuvalarından yavruları toplayan kişidir.

46 Avcı kuşu yuvası bulunan kayalık yerleri gözetip, korumakla görevlidir.

47 Saray için gerekli olan avcı kuşların yuvalarını muhafaza ederler ve bunların kanatlanmasına bakarlardı.

48 Bu muafiyetin bütün avarız-ı divaniye ve tekâlif-i örfiyeyi kapsadığı kanunnameye açıklanmıştır. Bkz; Ö. Lütfi Barkan, "XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Zirai Ekonominin Hukuki ve Mâli Esasları", İstanbul 2001, s. 277-278.

49 Bazdar, avcı kuşlara bakanlar hakkında kullanılan bir tabirdir. Lügat manası doğancı olup, kuşların terbiyesine ve beslenmesiyle ilgilenen kişilere denilmektedir. Baktıkları kuşların adlarına göre çakırcı, doğancı, şahinci ve atmacacı da denilirdi. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. I, MEB Yay., İstanbul 1983, s.182.

Osmanlı ülkesinde taşrada devlete ait arazilerde av hayvanlarını avlama yetkisine sadece teşkilatın taşra yapılanmasında *sayyad* olarak isimlendirilen görevlilerin sahip olması tabii çevrenin ve vahşi hayvan varlığının korunmasını sağlamıştır⁵⁰. Ayrıca bir nevi güvenlik görevlisi sorumluluğunu da taşıyan bu avcıbaşılar, yol kesip soyan haydutları yakalayıp, köy halkının ve yolcuların emniyetini ve güvenliğini korumuşlardır⁵¹.

Avcılık teşkilatına halktan doğancı alınmazdı. Görev genellikle babadan oğula veya kardeşe, o da yoksa yakın akrabaya intikal ederdi. Hizmetle mükellef olduklarından birinin vefatında hizmetleri bu kişilere geçerdi. Görevliler müslim veya zımmî kişilerden olabilmekteydi⁵². Bu işi yaparken de, öşür, çift resmi, avâız gibi vergilerden muaf tutulmuşlardır. Vergilerden muaf olan doğancılar yılın belli zamanlarında besleyip eğittikleri doğanları taşra doğancıbaşısının kontrolünde saraya yollarlardı⁵³.

Taşradaki doğancıların tayin ve azilleri bağlı buldukları ocağın ağası tarafından yapılırdı. Anadolu ve Rumeli'nin uygun yerlerine dağılmış olan bu doğancılar, öncelikle kendi amirlerine tabiydi. Başka bir deyişle şahinci o bölgenin şahincibaşısına, diğerleri de aynı şekilde kendi amirine, onlarda taşra doğancıbaşısına ve onlarda merkezdeki Şikâr Ağalarına bağlıydı. Bunların tamamının amiri ise merkezdeki Çakırcıbaşı'dır⁵⁴. Bu silsile aynı zamanda bu kurumun taşra teşkilat yapılanmasını da göstermektedir.

Av kuşu yetiştirmekle görevli Müslüman ve gayri müslim reayadan doğancılar, görevlerini devam ettirebilmeleri için ellerinde padişah tarafından verilmiş "doğancı berati" bulunurdu. Bu görevlilerden Müslüman olanlar çiftlik, Hıristiyan olanlar ise baştına⁵⁵ denilen mülk topraklarını ekip biçmekle geçimlerini sağlardı.

Osmanlı Devleti'nde Avcılık teşkilatı arşiv kayıtlarından tespit ettiğimiz kadarıyla Anadolu'da 31 merkezde, Rumeli'de Silistre ile birlikte 38 merkezde, ayrıca Ege adalarında ve Kıbrıs'ta teşkilatlanmıştır. Bu teşkilatlanma, Rumeli ve Anadolu'nun muhtelif yerlerinde av kuşu yetiştirmeye elverişli, avcılığa uygun av alanlarında oluşturulmuştur.

50 Osman Dalaman, "Osmanlı Devleti'nde Avcı Kuşu Yetiştiriciliği Üzerine Düşünceler", *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunun 700. Yılı Münasebetiyle Osmanlıda Spor Sempozyumu 26-27 Mayıs 1999*, Selçuk Üniversitesi Yayinevi, Konya 2000, s.322.

51 Cevdet Türkay, "Avcıbaşılarla İlgili Bir Belge", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, S.58, (Kasım 2001), s.78-79.

52 Işık, *a.g.m.*, s.114.

53 Abdülkadir Özcan, "Doğancı", s.488.

54 Mustafa Nuri Türkmen, *Osmanlı'da Av Kültürü*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2013, s.26-27.

55 Baştına, Balkanlardaki gayri-müslim halkın elinde bulunan büyük çiftliklere verilen addır. Bu topraklar babadan oğula miras yoluyla geçer ve sipahi bu topraklardan tapu resmi alamazdı. Baştına hakkında ayrıntılı için Bkz. Feridun Emecen, "Baştına", *DİA*, C.5, TDV, İstanbul, 1992, s.135-136; Pakalın, *a.g.e.*, s.170.

XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Rumeli'deki Avcılık teşkilatlanması 38 merkeze yayılmıştır. Avcılık yapılan bu merkezler: Silistre, Filibe, Tatarpazarı, Sofya, Samakov, İzladi, İvraça, Niğbolu, Lofça, Tırnova, Hezargrad, Şumnu, Tekfurgölü, Hırsova, Pravadi, Aydos, Ruskasrı, Temeşvar, İskodra, Priştine, Vidin, Rahova, Niğbolu, Lofça, Delvine, İlbasan, Manastır, Gümölcine, Vize, Kırklareli, Semendire, Yanya, Tırhala, Ohri, Varna, Şumnu, Edirne, Temeşvar ve Köstence'dir⁵⁶.

Silistre Sancağı'nda Avcılık

Silistre Sancağı Osmanlı Devleti açısından askeri ve stratejik öneme sahip olmuştur. Silistre'nin bu önemi uzun bir süre devam etmiştir. Osmanlı idaresi döneminde Silistre'ye ait tahrir kayıtları önemli bilgiler vermektedir. XVI. yüzyılın ilk çeyreğine ait bu kayıtlara göre şehir toplam on sekiz mahalle ile orta büyüklükte bir şehirdi. Beş mahallede yaşayan 193 hâne Müslüman nüfusu mevcuttu. 1516 ve 1569-1570 yılları arasında elli dört yıl içerisinde Silistre büyüyerek 6300-7300 kişilik nüfusa sahip bir şehir haline gelmiştir⁵⁷. Bu haliyle Silistre, 16. yüzyılda Rumeli Beylerbeyliği'nin önemli sancaklarından biri konumundadır⁵⁸.

Silistre, İstanbul'dan Kırım'a ulaşan Sağ Kol üzerindedir. İstanbul'dan Silistre'ye giden bu yol üzerinde XVI. yüzyılda Vize, Kırkilise, Silistre Sancakları ile Tuna sahilleri bulunmaktaydı⁵⁹. Akkerman'ın Lehistan Seferleri için daha uygun bir sancak merkezi olduğuna karar verilmesiyle Silistre ve Akkerman livaları olarak ikiye ayrılmıştır. Daha sonra Yanbolu kazası da Silistre Sancağı'na bağlanmıştır. Kanuni Sultan Süleyman devrinde Silistre Sancağına bağlı kazalar şunlardır: Brail (İbrail), Silistre, Varna, Hırsova, Pravadi, Tekfurgölü (Tekirgöl), Karinâbad (Karinovası), Aydos, Ruskasrı, Yanbolu, Nevâhî-i Yanbolu, Ahyolu'dur⁶⁰.

Rumeli Beylerbeyliği'ndeki avcılık teşkilatı 16. yüzyıl boyunca Paşa ve Vize livalarından sonra Silistre'de en geniş yapılanmaya sahip olmuştur.

56 Rumeli'deki Avcılık teşkilatlanması şu kayıtlardan tespit edilmiştir: BOA. TT.d. 325, BOA. KK.d. 7170, BOA. KK.d. 7171, BOA. KK.d. 7174, BOA. MA.d. 17977, BOA. MA.d. 03090, Bulgaristan Arşivi Oryantal Arşiv Koleksiyonu Fonunda D 649 no'lu H. 889-M.1484 tarihli Defter. (Bu defterin Başbakanlık Osmanlı Arşivinde BOA. YB.04.d. 215 numara ve Rumeli şahinciyân, bâzdârân mufassal defteri ismi ile de kopyası mevcuttur. Ayrıca doğancı, şahinci ve çakırcı kayıtlarının bir tutulduğu en erken defter olma özelliğine de sahiptir.)

57 Machiel Kiel, "Silistre", *DİA*, C.37, İstanbul 2009, s.203.

58 M.Tayyip Gökbilgin, *XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livâsı (Vâkıflar-Mülkler-Mukataalar)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1952, s.6.

59 Sema Altunan, "XVIII. yy'da Silistre Eyaletinde Haberleşme Ağı: Rumeli Sağ Kol Menzilleri", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM*, S.18, Ankara 2005, s.3.

60 Tayyip Gökbilgin, "Kanuni Sultan Süleyman Devri Başlarında Rumeli Eyaleti, Livaları, Şehir ve Kasabaları", *Belleter* XX/78, Ankara 1956, s.254.

Silistre Sancağı arşiv kayıtlarında görülen Avcı kuşu yetiştiricileri tımarlı olup, hizmetlerine karşılık birçok vergiden muaf tutulmuşlardır. Buradaki doğancıların ve sair bazdar adı altındaki görevlilerin amiri Çakırcıbaşı'dır. 1560 yılında Rumeli'de avcı kuşu yetiştiriciliği yapılan toplam 212 köy bulunmaktadır. Bu 212 köyde ise toplam yetiştirici sayısı 969 kişiden ibarettir. Bu yapılanmanın Silistre Sancağı'ndaki mevcudu ise 25 köyde toplam 196 kişi olarak tespit edilmiştir. Bu kişiler *yuvacı*, *görenceci* ve *sayyad* olarak vazifelidirler⁶¹.

XVI. yüzyılda Silistre Sancağı'nda zengin tımarlar ile kalabalık bir askeri sınıf dikkati çeker. Bölgenin gerek stratejik önemi gerekse toprağının verimli olması, tımar gelirlerini arttırmıştır. Ayrıca sancağın Tuna Nehri'ne ve Karadeniz'e kıyısı olan, ticari avantaja sahip kazalarında gelir daha da artıyordu. Bu 12 kazanın dirliklerinin toplamı 7.769.282'dir. Bu toplamın içinde Cemaat-ı Çakırcıyân 67 bin akçelik hisseye sahiptir⁶².

XVI. yüzyılda Silistre Sancağı arşiv kayıtlarında bazdar genel adıyla anılan Avcı kuş yetiştiricilerinin kayıtları genelde defterlerin sonuna kaydedilmiştir. Ayrıca bunlar için müstakil defterler de oluşturulmuştur⁶³. Bu kayıtlar Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bâzdârân defterleri ve Kamil Kepeci tasnifindeki Saray Av, Çakırcı ve Şahinci defterleri içerisinde kaydedilmişlerdir⁶⁴.

II. Selim zamanında hazırlanan en büyük sancak kanunnamelerinden biri olma özelliğini taşıyan Silistre Kanunnamesinde de teşkilata dair hükümler mevcuttur. Kanunnamede çakırcı, şahinci, atmacacı, doğancıların hak ve yükümlülükleri ile vergi muafiyetleri açıkça belirtilmiştir⁶⁵.

Bu teşkilat hakkında Kanunnamede şöyle denilmektedir: "Doğancıyân, şahinciyân, çakırcıyân, haraçtan, ispençe, koyun resmi, kovan resmi, baştina öşründen, ulaktan, sebandan, cerahordan, sürgünden, hisar yapmaktan fil-cümle avarız-ı divaniyye ve tekâlif-i örfiyyeden muaftırlar". Bunlar av hayvanları beslerler, ve avcıbaşlarına teslim ederler ve bu hizmetlerine mukabil yukarıda saydığımız vergi ve yükümlülüklerden muaf olmuşlardır⁶⁶.

61 BOA. TT.d. 325, s.63-78..

62 Ahmet Cebeci, "Silistre Sancağı Vakıfları ve H. 1006 (1597-1598) Tarihli Silistre Livası Vakıf Defteri (No: 561)", *Vakıflar Dergisi*, S. XX, Ankara 1988, s.456.

63 Erhan Afyoncu, *Osmanlı Devlet Teşkilatında Defterhâne-i Âmire (XVI.-XVIII. Yüzyıllar)*, TTK Yayını Ankara 2014, s. 30.

64 Kamil Kepeci Tasnifinde Saray Av, Çakırcı ve Şahinci defterleri; BOA. KK.d. 7170; 7171; 7172; 7173; 7174; 7175; 7176; 7177 numaralıdır.

65 Ö. Lütfi Barkan, "XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Zirai Ekonominin Hukuki ve Mali Esasları", İstanbul 2001, s.278-289.

66 Avni Ömer Efendi, *Kânûn-ı Osmânî Mefhûm-ı Defter-i Hâkanî*, (Nşr. İsmail Hakkı Uzunçarşılı), Belleten, XV/59 Ankara 1951, s. 395; Ö. Lütfi Barkan, *a.g.e.*, s.277-278, Silistre Kanunnamesi.; *Sofyalı Ali Çavuş Kanunnamesi Osmanlı İmparatorluğu'nda Toprak Tasarruf Sistemi'nin Hukukî ve Mâlî Müeyyede ve Mükellefiyetleri*, Hazırlayan: Midhat Sertoğlu, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1992, s.72-73.

Sancakta şahinci sınıfına mensup olanların tamamına yakını gayri müslimlerden oluşurken Çakırcıların sayısında ise Müslüman nüfus daha fazladır⁶⁷. Silistre ile beraber Rumeli ve Anadolu'nun sair livalarında görevinde ehil olan saray kuşçularınının 1589 yılına ait defterinde Silistre'de 29 bazdar tımarı kaydedilmiştir⁶⁸.

XVI. yüzyılın sonlarına doğru ise Rumeli bölgesindeki bazdaran tımarlarından elde edilen gelirlerde düşüş görülmektedir. 1599 yılına ait defterde Rumeli bölgesi bazdar tımarlarının gelirin 201.608 akçe olduğu görülmektedir. Bu toplam gelir içerisinde Silistre Sancağı'na ait gelir ise 26.500 akçedir. Bunu içerisinde Cemaat-ı Çakırcıyan 20.262 akçelik hisseye, Cemaat-ı Şahinciyan ise 6.238 akçelik hisseye sahiptir⁶⁹. Silistre Sancağı'nda çakırcı şahin vazifesiyle görevlendirilenlerin bulunduğu köyler ve gelirleri aşağıda verilmiştir⁷⁰.

Çakırcıların Listesi

Abdülkerim	Karye-i İzzeddinli	932 akçe.
Kasım	Karye-i Karahisarlı	3.200 akçe
Musa ve Şükrü ve Fazlullah	Karye-i Doğancılı	1.210 akçe
Mustafa	Karye-i Aslihan	744 akçe
Pirî bin Karagöz	Karye-i Şabanlı	806 akçe
Hüseyin	Karye-i Gökçe Karga	650 akçe
Hüseyin	Mezra-i Durmuş ve Yaylak ve Mezra-i Ahmet bin İsa	1000 akçe
Hasan	Karye-i Mihmad	623 akçe
Abdi bin Maksut Kasım	Karye-i Garibçe	1.000 akçe
Hamza	Karye-i Karamanlı (Karmanlı)- Karye-i Sarı Nasuh	744 akçe
Musa	Karye-i Kavaklı	550 akçe
Dündar	Karye-i Terzili	1.000 akçe
Şehsuvar	Karye-i Yer Kesigi	200 akçe

67 BOA. KK.d. 7170.

68 BOA. MAD.d., 17977; Bu defter H.998 tarihli olup, Silistre Sancağı'ndaki emektar olan saray kuşçularına tımar tevcihi veya tımarı olanlara mahlûlden zamları ve beratlarının itası için yazılan tezkereleri havi bazdaranın tımar defteridir.

69 BOA. TS.MA.d, Nr. 7180, s. 3a-3b.

70 Kayıtlar, BOA. TS.MA.d, Nr. 7180 0002. numaralı defterden alınmıştır.

Hüseyin	Karye-i Akpınar	2.000 akçe
Muhammed	Karye-i Burçlu	1.693 akçe
Himmet	Karye-i Kasaplı	700 akçe

Cemaat-i Şahinciyan

Ahmet	Karye-i Boladlu (Polatlı)	3.200 akçe
Ahmet	Karye-i Kulaklı nam-ı diğer Sagır Köy	2.455 akçe

Cemaat-i Yuvacıyan

Nasuh ve Uhud ve Kayalı ve Abdullah	Karin Ovası tevabiinde	Çakır yuvacısı
Abdülkerim	Karin Ovası tevabiinde Balkan Dağı kurbunda Bergor ve İncekli	Çakır yuvacısı
Akıncı	Karye-i Göbel	Çakır yuvacısı
Musa	Karye-i Karapınar	Çakır yuvacısı
Ali v. Ahmet	Dobroy/Dobrovi Deresi	Çakır yuvacısı
İlyas ve Ali	Karye-i Eneklı ve Karapınar	Çakır yuvacısı

Sonuç

Türk devlerinin hemen hepsinde mevcut olan avcılıkla ilgili teşkilatlar, genelde hükümdarların av organizasyonlarındaki yardımcıları olarak yapılanmıştır. Osmanlı Devleti'ne gelinceye kadar yalnızca merkez teşkilatında vazife yapan avla ilgili görevliler, Osmanlı'da bütün memleket sathında teşkilatlanmış ve buna bağlı olarak görev sahaları da genişletilmiştir.

Av hayvanlarının ve avlakların devlet eliyle görevliler tarafından sıkı şekilde korunması orman alanlarının ve tabii çevrenin korunması sonucunu da doğurmuştur. Devletin av işlerine daha az önem verdikleri dönemlerde ise, av sahaları bilinçsizce kullanılmış, ormanlar tahrip olmuş ve bazı av hayvanlarının neslinin tükenmesi sonucunu ortaya çıkmıştır.

Osmanlı Devleti'nin kuruluş devri hükümdarlarından beri devam ettirdikleri avcılık, modern tarihçilerin iddia ettikleri gibi anlamsız bir faaliyet değildi. Avda gösterilen hüner ölümle karşılaşmada cesareti arttırdığı gibi av hayvanını bağışlamak ve av ödülünü dağıtmak yüce gönüllülüğü göstermektedir. Av boş faaliyet ve lüks olarak görülmemelidir. Kişinin cesaretini, yiğitliğini göstermesini sağlayarak onu savaşa hazırlamıştır.

Gazi

Av Seferlerinde geniş bir alanda padişah ve devlet yönetimi, halkın yayıyşlarını görmesi, onları doğrudan dinlemesi, yöneticileri denetlemesi itibarıyla merkez ile taşranın bütünleştiği, halkın padişaha ulaşabildiği alanlardan biri olarak görülmelidir. Ayrıca var olan sıkıntılar da giderilirdi.

Osmanlı Devleti'nin erken devirlerinden itibaren müesseseleşmiş olan avcı kuşu yetiştiricileri teşkilatı, asırlarca devlete hizmet etmişlerdir. Padişahların av sevgisi ve av kuruluşlarının ihtişamlı varlıkları 18. yüzyılın başlarına kadar yaklaşık 400 sene boyunca devam etmiştir. Büyük masraflara sebep olan avlar, IV. Mehmed zamanında olduğu gibi bazen aylarca sürmüş, görkemli av ziyafetleri verilmiştir. Av veya avcılık, savaş için bir hazırlık olmaktan çıkarak eğlence hâline gelmiş, padişahların tahttan indirilmesine dahi neden olmuştur. Sultan IV. Mehmet'ten sonra da önemini kaybetmiştir.

Osmanlı Devleti'nde Anadolu ve özellikle Rumeli yakasında Doğancı veya Doğancılar adı altında pek çok köy, çiftlik ve mahallenin bulunması ve bunların çoğunun hala isim olarak varlığını sürdürmesi, Avcılık Teşkilatı'nın Osmanlı topraklarında ne kadar yaygın ve yerleşmiş olduğunun açık bir delilidir.

KAYNAKLAR

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA. TT.d. (Tahrir Defteri), 3.

BOA. TT.d. (Tahrir Defteri), 325.

BOA. KK.d. (Saray Av-Avcılık), 7170; 7171; 7172; 7173; 7174; 7175; 7176; 7177

BOA. D:TŞF (Bâb-ı Defteri Teşrifat Kalemi) Nr. 359.

BOA. TS.MA.d, Nr. 7180.

Bulgaristan Arşivi Oryantal Arşiv Koleksiyonu Fonunda D 649 no'lu H. 889 – M.1484 Tarihli Defter (BOA. YB..04.d. 215)

Basılmış Kaynaklar, Tetkik Eserler Makaleler ve Tezler

AFYONCU, Erhan *Osmanlı Devlet Teşkilatında Defterhâne-i Âmire (XVI.-XVIII. Yüzyıllar)*, TTK Yayını Ankara 2014.

ALTUĞ, Uğur, "II. Murad Dönemine Ait Tahrir Defterlerinin Yayına Hazırlanması ve Bu Malzemeye Göre Tımar Sistemi, Demografi, Yerleşme Ve Topoğrafya Üzerinde Araştırmalar", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2010, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

ALTUNAN, Sema, "XVIII. yy'da Silistre Eyaletinde Haberleşme Ağı: Rumeli Sağ Kol Menzilleri", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM*, Sayı: 18, Ankara 2005, s. 1-20.

Gazi

Akademik
Bakış

35

Cilt 9 Sayı 17
Kış 2015

ANAFARTA, Nigar, *Hünernâme Minyatürleri ve Sanatçıları*, İstanbul 1969.

AND, Metin, "XVI. yüzyılda Av ve Avcılık", *Hayat Tarih Mecmuası*, Yıl:5, Sayı: 12, (Ocak 1970), s. 17-21.

AVNİ ÖMER EFENDİ, *Kânûn-ı Osmânî Meffûm-ı Defter-i Hâkanî*, (Nşr. İsmail Hakkı Uzunçarşılı), *Bellekten*, XV/59 Ankara 1951, s. 381-399.

BAER, Marc David, *IV. Mehmed Döneminde Osmanlı Avrupası'nda İhtida ve Fetih*, (Tercüme: Ahmet Fethi), Hil Yayınları, İstanbul 2010.

BARKAN, Ö. Lütfi, "XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Zirai Ekonominin Hukuki ve Mali Esasları", İstanbul, 2001.

Baron Jaseph Von Hammer Purgstall, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. XI, (Yayına Hazırlayan: Mümin Çevik), Üçdal Neşriyat, İstanbul 2000.

BROQUIERE, Bertrandon de La, *Bertrandon de La Broquiere'in Denizaşırı Seyahati*, Ed., Ch. Schefer, Çev., İlhan Arda, Eren Yayıncılık, İstanbul, 2000.

CEBECİ, Ahmet, "Silistre Sancağı Vakıfları ve H. 1006 (1597-1598) Tarihli Silistre Livası Vakıf Defteri (No: 561)", *Vakıflar Dergisi*, S. XX, Ankara 1988, s. 453-466.

ÇELİK, Şenol, "Osmanlı Padişahlarının Av Geleneğinde Edirne'nin Yeri ve Edirne Kazasındaki Av Alanları (Hassa Şikâr-gâhı)", *XIII. Türk Tarihi Kongresi, 4-8 Kasım 1999*, C. III, TTK yayını, Ankara 2002, s. 1887-1903.

DALAMAN, Osman, "Osmanlı Devleti'nde Avcı Kuşu Yetiştiriciliği Üzerine Düşünceler", *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunun 700. Yılı Münasebetiyle Osmanlıda Spor Sempozyumu 26-27 Mayıs 1999*, Selçuk Üniversitesi Yayınevi, Konya 2000, s.309-324.

DEVELİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitapevi Yayınları, Ankara, 2008.

EMECEN, Feridun, "Baştına", *DİA*, C. 5, TDV, İstanbul, 1992, s. 135-136.

GELİBOLULU MUSTAFA ÂLİ, *Görgü ve Toplum Kuralları Üzerinde Ziyafet Sofraları (Mevâidü'n-Nefâis Fi Kavâidi'l Mecâlis)*, (Haz.:Orhan Şaik Gökyay), Kervan Yayıncılık, İstanbul 1978.

GÖKBİLGİN, M. Tayyip, *XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livâsı (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1952.

GÖKBİLGİN, Tayyip, "Kanuni Sultan Süleyman Devri Başlarında Rumeli Eyaleti, Livaları, Şehir ve Kasabaları", *Bellekten* XX/78, Ankara 1956, s.247-294.

GÜVEN, Özbay, *Türklerde Spor Kültürü*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1992.

GÜVEN, Özbay - HERGÜNER, Gülten, "Türk Kültüründe Avcılığın Temel Dayanakları", *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 5, Denizli 1999, s. 32-49.

Görüş

HUŞ, Savni, *Av Hayvanları ve Avcılık*, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayınları, İstanbul 1967.

İŞİK, Ahmet, "Avcı", *DİA*, C. IV, İstanbul 1991. s. 113-115.

....., "Osmanlı Devletinde Avcı Kuşu Yetiştiricilerinin Statüsü", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1986, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

İNALCIK, Halil, *Has-Bağçede 'Ayş u Tarab: Nedîmler, Şâirler, Mutribler*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011.

KAFESOĞLU, İbrahim, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1998.

KAHRAMAN, Atıf, *Osmanlı Devleti'nde Spor*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1995.

KİEL, Machiel, "Silistre", *DİA*, C. 37, İstanbul 2009, s. 202-205.

KUTLUK, Halil, "Osmanlılarda Avcılık Teşkilatı ve Avcılık", *Orman Genel Müdürlüğü Tetkik Haberler Bülteni*, S.18, Haziran 1966, s.198-229.

LAMB, Harold, *Bütün İnsanların İmparatoru Cengiz Han'ın Liderlik Sırları*, Alkım Yayınevi, İstanbul 1992.

MUSAHİPZADE CELÂL, *Eski İstanbul Yaşayışı*, Türkiye Yayınevi, Ankara 1946.

ÖGEL, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi*, C.II, Selçuklu Tarih ve Medeniyeti Enstitüsü Yayını, Ankara, 1971.

ÖZCAN, Abdülkadir, *Fâtih Sultan Mehmed Kanunname-i Âl-i Osman (Tahlil ve Karşılaştırmalı Metin)*, İstanbul 2003.

....., "Doğancı", *DİA*, C. 9, TDV, İstanbul 1994, s.487-489.

....., "Şikâr Ağaları", *DİA*, C. 39, TDV, İstanbul 2010, s.161-162.

ÖZTÜRK, Necdet, *Saray Penceresinden 14-15. Yüzyıl Osmanlı Sosyal Hayatı*, İstanbul 2011.

....., "Osmanlı Kroniklerinde Av Kayıtları (1299-1500)", *Av ve Avcılık Kitabı*, (Editörler: Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun), İstanbul 2008, s. 65-71.

PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Cilt I, 3. Baskı, MEB, İstanbul 1983.

SEYYİD LOKMAN B. SEYYİD HÜSEYİN EL-URMEVÎ, *Hünernâme*, I, TSMK, H. 1523, vrk.152a.

Sofyalı Ali Çavuş Kanunnamesi Osmanlı İmparatorluğu'nda Toprak Tasarruf Sistemi'nin Hukukî ve Mâlî Müeyyede ve Mükellefiyetleri, (Hazırlayan: Midhat Sertoğlu), Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1992.

Görüş

Akademik
Bakış

37

Cilt 9 Sayı 17
Kış 2015

SÜMER, Faruk, "Türklerde Avcılık", *Resimli Tarih Mecmuası*, IV / 12, İstanbul 1953, s. 2404-2406.

ŞEKER, Mehmet, *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Mevâ'idü'n-Nefâ'is fi-Kavâ'idü'l-Mecâlis*, TTK, Ankara 1997.

TANERİ, Aydın, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Döneminde Hükümdarlık Kurumunun Gelişmesi ve Saray Hayatı-Teşkilatı*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2003.

TAVERNİER, J. B., *Büyük Senyörün Sarayı Bir Fransız Seyyahın Gözüyle Topkapı Sarayı'nda Yasam*, (Çev.: Haluk Yanardag), Parlıt Yay., İstanbul 2005.

TÜRKAY, Cevdet, "Avcıbaşılarda İlgili Bir Belge", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, S.58, (Kasım 2001), İstanbul 2001.

TÜRKMEN, Mustafa Nuri, *Osmanlı'da Av Kültürü*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2013.

TÜRKMEN, Nalan, "Avcı Kuş İkonografisi ve Hünernâme'deki Betimlemeleri" *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, Yıl 1, Sayı 1, Ocak 2009.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı*, TTK Yayını, Ankara 2014.

Gazi

Akademik
Bakış

38

Cilt 9 Sayı 17
Kış 2015

EK-1. Köpekli Doğancı

TSMK, H: 2164 Levni, Albüm, y- 21a; Ottoman Empire in Miniatures c.I, s.66. Metin And, *Osmanlı Tasvir Sanatları I. Minyatür*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2002, s.462.

EK-2. Tüneğinde Şahin

Mahzar Şevket İPŞİROĞLU, *İslâm'da Resim Yasağı ve Sonuçları*, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2005, s.69.

Görüş

Akademik
Bakış

39

Cilt 9 Sayı 17
Kış 2015